

THE BELIEF OF LOCAL CULTURE AND FOOD SECURITY: A CASE STUDY OF THE BELIEF OF ANCESTOR SPIRITS AND COMMUNITY FOOD SECURITY IN BONNATHONG, KUTPRATHAI, DETUDOM, UBONRATCHATHANI

Aranda SENKAS^{1*} and Worawut ROMRATTANAPHAN¹

¹ Puey Ungphakorn School of Development Studies, Thammasat University, Thailand;

Aranda.sen515@gmail.com (A. S.) (Corresponding Author)

ABSTRACT

The study examined local cultural beliefs and food security through a case study of the Phi Pu Ta (Ancestral Spirit) belief and food security in Ban Na Thong Community, Kutprathai Subdistrict, Detudom District, Ubonratchathani Province. Guided by the research question, "How do the local cultural beliefs of Bannathong affect food security?" this study aimed to analyze the Phi Pu Ta cultural belief system and its impacts on food security. Conducted from January 1, 2022, to February 28, 2024, this qualitative research utilized semi-structured interviews and field notes. Findings reveal that Ban Na Thong an agricultural community over 200 years old, originally named the Pod Paed community is rich in natural resources, including forests and public water sources. Established alongside the community in 1937, the Phi Pu Ta shrine plays a vital role in resource conservation, fostering a seasonal food culture that ensures the year-round availability of natural food. In later years, the community established a local temple, which became another central pillar of village life. Following the temple's construction, resource management evolved into a collaborative effort among the temple, the Phi Pu Ta spiritual leaders, and the village headman. Despite modernization, faith in Phi Pu Ta remains strong. However, commercial production has depleted natural forest resources, leading to a shift toward alternative crop cultivation and animal husbandry as a substitute. To enhance resource and food security, this research proposes strengthening community participation, leveraging kinship networks, promoting alternative agriculture, and reviving the tradition of ancestral spirit worship.

Keywords: Local Cultural Beliefs, Pu Ta Spirit, Food Security, Don Pu Ta Sacred Forest, Khalam (Traditional Spirit Medium/Custodian)

CITATION INFORMATION: Senkas, A., & Romrattanaphan, W. (2026). The Belief of Local Culture and Food Security: A Case Study of the Belief of Ancestor Spirits and Community Food Security in Bonnathong, Kutprathai, Detudom, Ubonratchathani. *Procedia of Multidisciplinary Research*, 4(7), 68

ความเชื่อเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นกับความมั่นคงทางอาหาร กรณีศึกษา ความเชื่อเรื่องผีปูดากับความมั่นคงทางอาหารของชุมชนบ้านนาทุ่ง ตำบล กุดประทาย อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี

อรันดา เส้นเกษ^{1*} และ วรุณี โรมรัตน์พันธ์¹

1 วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; Aranda.sen515@gmail.com (อรันดา)
(ผู้ประพันธ์บรรณกิจ)

บทคัดย่อ

การศึกษา ความเชื่อเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นกับความมั่นคงทางอาหาร กรณีศึกษา ความเชื่อเรื่องผีปูดากับความมั่นคงทางอาหารของชุมชนบ้านนาทุ่ง ตำบลกุดประทาย อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี มีคำถามวิจัย “วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนบ้านนาทุ่งโดยเฉพาะความเชื่อเรื่องผีปูดามีผลต่อความมั่นคงทางอาหารอย่างไร” วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระบบความเชื่อวัฒนธรรมท้องถิ่นเกี่ยวกับผีปูดามีผลต่อความมั่นคงทางอาหาร ศึกษาระหว่าง 1 มกราคม พ.ศ.2565 ถึง 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2567 ด้วยวิธีเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้าง และแบบบันทึกภาคสนาม การศึกษาพบว่า บ้านนาทุ่ง มีอายุมากกว่า 200 ปี เดิมชื่อ ชุมชนปอดแปด มีอาชีพทางการเกษตร มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ แหล่งน้ำธรรมชาติและแหล่งน้ำสาธารณะ มีการอพยพเข้ามาตั้งชุมชนและศาลผีปูดเมื่อ พ.ศ.2480 ผีปูดามีบทบาทในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ คนบ้านนาทุ่ง มีวัฒนธรรมการกินอาหารที่สอดคล้องกับฤดูกาล ทำให้มีอาหารจากธรรมชาติตลอดทั้งปี หลังจากสร้างวัด วัดก็มีบทบาทร่วมกับผีปูดากำหนดผู้ใหญ่บ้านดูแลทรัพยากรธรรมชาติ บ้านนาทุ่งในยุคทันสมัย ยังคงความศรัทธาต่อผีปูดามีการผลิตเพื่อการค้าทำให้ป่าธรรมชาติลดลง ชุมชนใช้การปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ทดแทน มีข้อเสนอให้เน้นความสำคัญความเป็นเครือญาติ และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ทดแทน การฟื้นฟูกิจกรรมผีปูดาส่งจะช่วยให้เกิดความมั่นคงในทรัพยากรธรรมชาติ และอาหารของชุมชนบ้านนาทุ่งมากขึ้น

คำสำคัญ: ความเชื่อทางวัฒนธรรมท้องถิ่น, ผีปูด, ความมั่นคงทางอาหาร, ปาดอนปูด, ขะลำ (ผู้ประกอบพิธีหรือผู้ดูแลรักษาศาลปูดตามประเพณี)

ข้อมูลการอ้างอิง: อรันดา เส้นเกษ และ วรุณี โรมรัตน์พันธ์. (2569). ความเชื่อเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นกับความมั่นคงทางอาหาร กรณีศึกษา ความเชื่อเรื่องผีปูดากับความมั่นคงทางอาหารของชุมชนบ้านนาทุ่ง ตำบลกุดประทาย อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี. *Procedia of Multidisciplinary Research*, 4(7), 68

บทนำ

องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติได้กำหนดกรอบความมั่นคงทางอาหารออกเป็น 4 มิติ คือการมีอาหารเพียงพอ (Food Availability) การเข้าถึงอาหาร (Food Access) การเข้าถึงทรัพยากรที่เหมาะสมไปจนถึงสิทธิ เพื่อการหาอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการที่เหมาะสม การใช้ประโยชน์จากอาหาร (Food Utilization) โดยมีปริมาณอาหารที่เพียงพอ มีน้ำสะอาดในการบริโภคอุปโภคมีสุขอนามัยและการดูแลสุขภาพที่ดี การมีเสถียรภาพด้านอาหาร (Food Stability) ประชาชนหรือครัวเรือนหรือบุคคลต้องเข้าถึงอาหารอย่างเพียงพอตลอดเวลา ไม่มีความเสี่ยงในการเข้าถึงอาหารเมื่อเกิดการขาดแคลนขึ้นอย่างกะทันหัน (FAO, 2008) อาหารเป็นปัจจัยในการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนต้องได้รับอย่างพอเพียง จากการสำรวจขององค์การอาหารและเกษตร (FAO) ค.ศ. 2010-2012 มีประชากรของโลกประมาณ 870 ล้านคนในทวีปต่างๆ กำลังเผชิญกับสถานการณ์ความไม่มั่นคงทางอาหารหรือคิดเป็นประมาณ 12.5% ของประชากรโลก หรือ 1 ใน 8 ของพลเมืองโลกกำลังอยู่ในสถานะขาดแคลนอาหาร โดยเฉพาะในทวีปแอฟริกาและเขตเอเชียใต้ยังต้องเร่งแก้ปัญหาอีกมาก ดังนั้น ความมั่นคงทางอาหาร จึงกลายเป็นปัญหา ความมั่นคงรูปแบบใหม่ที่หลายประเทศกำลังเผชิญ และสร้างมาตรการรับมือกับความท้าทายดังกล่าวเพื่อความอยู่รอดของประชาชนในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศกำลังพัฒนาที่ต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ด้านความมั่นคงทางอาหารที่กำลังทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ รวมทั้งประเทศไทยถึงแม้จะมีความอุดมสมบูรณ์ทางอาหารจนได้รับการขนานนามว่าเป็นเมืองอู่ข้าวอู่น้ำและครัวโลก แต่เสถียรภาพทางอาหารของประเทศไทยเองก็กำลังตกอยู่ในสภาวะการณ์ สุ่มเสี่ยงที่จะเกิดภาวะความไม่มั่นคงทางอาหาร เพราะสาเหตุหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างต่างๆ ปัญหาการเกิดโรคระบาด ปัญหาการเกิดสงคราม ปัญหาของที่ดินทำกินและสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากร ปัญหาความเสื่อมโทรมของฐานทรัพยากรอาหาร และปัญหาของระบบการผลิตอาหารที่ไม่ยั่งยืนได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ ทรัพยากรน้ำขาดแคลนแหล่งน้ำสะอาดลดลง แหล่งอาหารจากธรรมชาติทั้งพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ลดจำนวนลงอย่างรวดเร็วจนเกือบสูญพันธุ์ในบางพื้นที่ผลมาจากการลดลงของพื้นที่ป่าไม้ ส่งผลต่อความหลากหลายของชนิดอาหารทำให้ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารในที่สุด การสร้างความมั่นคงทางอาหารให้เกิดขึ้นจึงต้องเกี่ยวข้องกับ การแก้ไขปรับปรุงและแสวงหาทางออกทั้งระบบ ตั้งแต่ระดับชุมชนท้องถิ่นไปจนถึงการเปลี่ยนแปลงทางนโยบาย ตั้งแต่ประเด็นการฟื้นฟูฐานทรัพยากร ไปจนถึงมิติทางวัฒนธรรมรวมถึงวัฒนธรรมอาหารที่เป็นจุดเริ่มต้นและรากฐานสำคัญทั้งความมั่นคงอาหารด้านความปลอดภัย ด้านโภชนาการและสุขภาพ ผ่านการสืบทอดภูมิปัญญาตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน ในสมัยโบราณความหลากหลายของพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ทำให้เกิดความหลากหลายของอาหารไทยที่แตกต่างไปตามบริบทของแต่ละภูมิภาค โดยเฉพาะวิถีการดำเนินชีวิตของประชากรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่อยู่ตามชนบทมีลักษณะเป็นสังคมแบบพึ่งพาตนเอง ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม มีคติความเชื่อเกี่ยวกับการกินอาหารที่เป็นทั้งข้อห้ามและข้อปฏิบัติที่สั่งสอนสืบทอดกันมาหลายประการ โดยเฉพาะความเชื่อเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นบางพื้นที่ในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีความเชื่อเรื่องผีปูด่าซึ่งมีส่วนช่วยให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรและช่วยรักษาทรัพยากรอาหารตามแหล่งธรรมชาติของชุมชนให้คงอยู่ เกิดระบบการสรรหาอาหารที่มีความสมดุลกับการบริโภคที่สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตความเชื่อและวัฒนธรรมของชุมชน จนเกิดความมั่นคงทางอาหารในท้องถิ่น

จังหวัดอุบลราชธานีเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคอีสานที่มีวัฒนธรรมความเชื่อทางพุทธศาสนาผสมผสานความเชื่อดั้งเดิม โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องผีอย่างเหนียวแน่น การนับถือผีบรรพบุรุษหรือผีปูด่าเห็นได้จากพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การดำเนินชีวิตเริ่มจากเกิดจนตาย นอกจากนี้ผีปูด่ายังมีบทบาทสำคัญในช่วยการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นแหล่งอาหารของชุมชนนอกจากนี้ผีปูด่ายังเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจและมีอำนาจต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบวัฒนธรรมของชุมชนอย่างจริงจัง มีการปฏิบัติดีถือและข้อควรละเว้นต้องทำตามอย่างเคร่งครัด (ภัทรลดา ทองเถาว์ และ สุวัฒนา เลี่ยมประวัต, 2563) ถึงแม้ในปัจจุบันเศรษฐกิจกลายเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตทั้งหมดของคนอุบลฯ ทำให้วิถีชีวิตประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ ศีลธรรม จิตวิญญาณของคนอุบลฯ ถูกกำหนดภายใต้อำนาจของระบบทุนนิยมส่งผลให้ต้องปรับตัวเข้ากับสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงของยุคสมัยตามกระแสโลกาภิวัตน์ แต่ยังมีชุมชนแห่งหนึ่งของจังหวัด

อุบลราชธานี ที่ยังอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นได้อย่างดีภายใต้การเปลี่ยนแปลงบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี แต่ชุมชนแห่งนี้ยังคงรักษาภูมิปัญญาดั้งเดิม โดยเฉพาะระบบวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องผีปูดาสะท้อนบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่เอื้อต่อความมั่นคงทางอาหารในชุมชน ชุมชนนี้เชื่อว่า “ชุมชนบ้านนาทุ่ง” ตั้งอยู่ หมู่ที่ 3 ตำบลกุดประทาย อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี ชุมชนบ้านนาทุ่งใช้ความเชื่อทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะความเชื่อเรื่องผีปูดาสรางให้เกิดความมั่นคงทางอาหารในพื้นที่ในรูปแบบของการแบ่งปันและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเกิดความยั่งยืนของทรัพยากรอาหารช่วยในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนได้อาศัยทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้นโดยเฉพาะด้านอาหาร จึงเป็นประเด็นในการศึกษาข้อมูลองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องด้านวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องผีปูดามีผลอย่างไรต่อเรื่อง ความมั่นคงทางอาหาร และก่อให้เกิดความยั่งยืนอย่างไร เพื่อการอนุรักษ์และสืบสานองค์ความรู้ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมความเชื่อที่สะท้อนถึงเอกลักษณ์ของคนชุมชนบ้านนาทุ่งให้คงอยู่สืบไป

การทบทวนวรรณกรรม

การประชุม The 1996 World Food Summit ขององค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ ได้ให้ความหมายของ “ความมั่นคงทางอาหาร” หมายถึง การที่ประชาชนในระดับบุคคล ครัวเรือน ประเทศชาติ ภูมิภาค และสากล มีอาหารที่เพียงพออยู่ตลอดเวลา สามารถเข้าถึงอาหารได้ทั้งทางกายภาพและทางเศรษฐกิจ ได้รับอาหารที่ปลอดภัยและมีค่าทางโภชนาการที่ร่างกายต้องการ ทั้งในเชิงปริมาณ คุณภาพ และความหลากหลาย เพื่อให้มีชีวิตที่มีสุขภาวะที่ดี สำหรับประเทศไทยความมั่นคงทางอาหารที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ พ.ศ.2551 หมายถึง การเข้าถึงอาหารที่มีอย่างเพียงพอ อาหารมีความปลอดภัยและมีคุณค่าทางโภชนาการ เพื่อการมีสุขภาวะที่ดี มีระบบการผลิตที่เกื้อหนุน รักษาความสมดุลของระบบนิเวศและความคงอยู่ของฐานทรัพยากรอาหารทางธรรมชาติของประเทศ

นอกจากนั้น กองทุนฯ ยังพิจารณาสิ่งที่ได้รับถ่ายทอดมาจากบรรพชน เช่น ภูมิปัญญา ประเพณี ความเชื่อ และวัฒนธรรม ที่มีอยู่ในชุมชน “ผีปูดาส” ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มผีบรรพชน ผีคอยดูแล ป้องกันภัยร้ายที่จะเกิดขึ้นในชุมชนโดยมี “ชะง้า” เป็นตัวกลางการสื่อสารระหว่างผีบรรพชนกับชาวบ้าน ความเชื่อถือ “ผีปูดาสายาย” ของชาวอีสานนั้นปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นประเพณีทุกท้องถิ่นชุมชน “ผีปูดาส” หรือ “ผีตาปู่” อาจหมายถึงบรรพชนทั้งฝ่ายบิดามารดา “ปู่” เป็นญาติข้างฝ่ายชาย และ “ตา” เป็นญาติข้างฝ่ายหญิง ซึ่ง พระวิศิษฐ์ สมโน (แทบตาม) (2556) ได้ศึกษาคุณค่าความเชื่อในพิธีกรรมการบูชาปู่ตา ของชาวบ้านหนองแวงโสภพระ และชาวบ้านหนองแวงโคตร ตำบลหนองแวงโสภพระ อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น พบว่า ความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาปู่ตาของชาวอีสาน พบว่าชาวอีสานจึงต้องพึ่งพาอาศัยป่าไม้และธรรมชาติเพื่อการดำรงชีวิต โดยการทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ จึงทำให้เกิดความเกรงกลัวต่ออำนาจเหนือธรรมชาติ ลี้กลับ เป็นเหตุให้เกิดความเชื่อเรื่องผีสง เทวดาอารักษ์ จึงมีการเซ่นสรวงบูชาอันนอวนให้ป้องกันรักษา ให้เกิดความปลอดภัย

สมมติฐานการวิจัย

วัฒนธรรมของท้องถิ่นชุมชนบ้านนาทุ่งโดยเฉพาะความเชื่อเรื่องผีปูดามีผลต่อความมั่นคงทางอาหาร

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบการวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาแนวทางศึกษาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนบ้านนาทุ่ง ตำบลกุดประทาย อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งได้ส่งผลต่อพฤติกรรมความเชื่อของคนในชุมชนและทำให้คนในชุมชนได้มีพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อทรัพยากรธรรมชาติและอาหารที่มีอยู่ในธรรมชาติ โดยความสัมพันธ์ของคนในชุมชนภายใต้ความเชื่อเรื่องผีปูดาสทำให้เกิดการอนุรักษ์ดูแลทรัพยากรธรรมชาติ เกิดการแบ่งปันทรัพยากรธรรมชาติ และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมและคุ้มค่าทำให้เกิดความมั่นคงทางอาหารเกิดขึ้นกับชุมชนบ้านนาทุ่งอย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

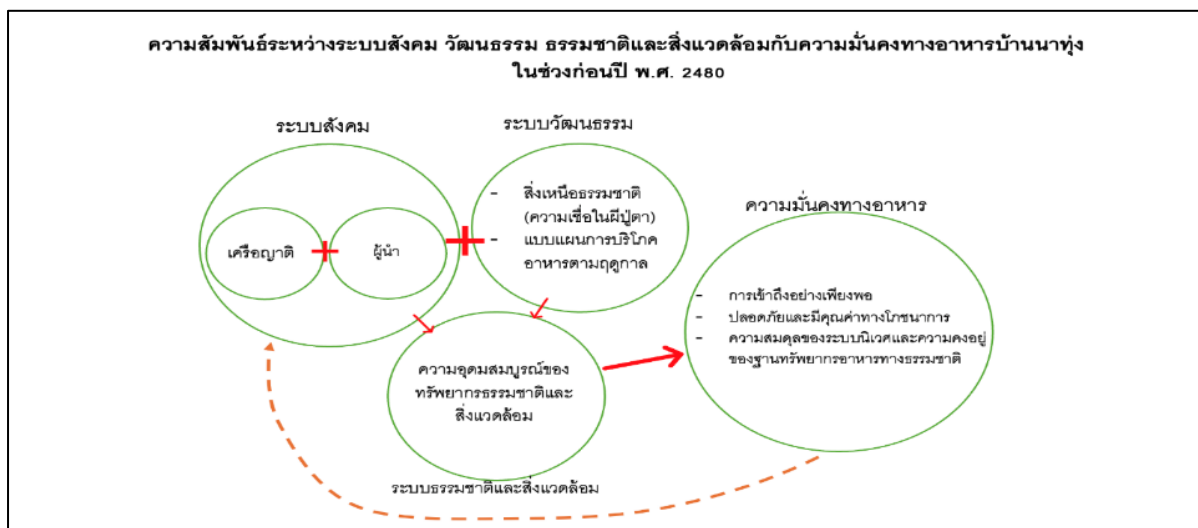
การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Method) เพื่อศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นกับความมั่นคงทางอาหาร โดยศึกษาในพื้นที่ชุมชนบ้านนาทุ่ง ตำบลกุดประพาย อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี ตั้งแต่ 1 มกราคม 2565-28 กุมภาพันธ์ 2567 ใช้ชุดคำถามแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) และเก็บข้อมูลด้วยวิธี Snowball Sampling Technique ใช้แบบบันทึกภาคสนาม มีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) และใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

จากการศึกษาจะแบ่งความมั่นคงทางอาหารของชุมชนบ้านนาทุ่ง ออกเป็น 2 ยุค ดังนี้

บ้านนาทุ่งในยุคที่ 1 บ้านนาทุ่ง เดิมชื่อ ชุมชนปอดแปด ตั้งอยู่ในพื้นที่อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี ประชาชนมีอาชีพทางการเกษตร เป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ และป่าไม้ มีแหล่งน้ำสาธารณะ และมีลำน้ำธรรมชาติไหลผ่าน เป็นชุมชนดั้งเดิม อายุมากกว่า 200 ปี ต่อมาเกิดการอพยพเข้ามาอาศัย โดยมีผู้นำคือ นายกอง แพงสิน เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ และเป็นหมอธรรม (ชะง้า) มีความเชี่ยวชาญด้านเวทมนตร์คาถา ได้ตั้งศาล (ตูป) ฝัปปูตาขึ้น เพื่อให้คุ้มครองชาวบ้านที่มาอาศัยในชุมชนแห่งนี้ ชาวบ้านได้อาศัยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้เป็นแหล่งอาหาร บ้านปอดแปดได้เปลี่ยนมาเป็น บ้านนาทุ่ง (นาโง) ในปี พ.ศ.2480 มี นายดา สายบุญ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก และนายสอน เส้นเกษ เป็นกำนันคนแรก

บ้านนาทุ่ง มีฝัปปูตา เป็นผู้กำหนดกติกาการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของคนในชุมชน รวมถึงการห้ามมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ผู้ฝ่าฝืนจะถูกลงโทษด้วยมาตรการทางสังคม คนบ้านนาทุ่ง มีวัฒนธรรมการกินอาหารที่สอดคล้องกับฤดูกาล ทำให้มีอาหารจากธรรมชาติบริโภคได้ตลอดทั้งปี ด้วยวิถีชีวิตแบบพอเพียง ทำให้ชาวบ้านมีอาหารเพียงพอไม่ต้องทำลายธรรมชาติมากเกินไป ผู้นำชุมชน(ชะง้า)ในยุคแรก จะทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ มีหน้าที่กำหนดกติกาเพื่อควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน เนื่องด้วยคนส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน มีระบบผู้อาวุโสที่เข้มแข็ง ทำให้สามารถใช้มาตรการทางสังคมได้ดี ผู้นำ(ชะง้า) ยุคแรก เป็นการคัดเลือกจากผู้อาวุโสที่มีภูมิปัญญา ต่อมา ผู้นำ (ชะง้า) ได้จากคัดเลือกของชาวบ้าน ตอนฝัปปูตา และบ้านชะง้าจะใช้เป็นที่พบปะกันของคนในชุมชน ต่อมาคนจะนิยมไปพบปะประชุมปรึกษารื้อกันที่วัด อย่างไรก็ตาม ชะง้ายังมีบทบาทเป็นตัวกลางในการสานความสัมพันธ์ระหว่าง ฝัปปูตา วัด และชุมชนเข้าด้วยกัน ซึ่งถือเป็นจุดแข็งของบ้านนาทุ่ง ด้วยความเชื่อมั่นศรัทธาในฝัปปูตา ทำให้ป่าไม้และแหล่งน้ำบริเวณศาลฝัปปูตา มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งอาหารจากธรรมชาติ ที่ชาวบ้านสามารถพึ่งพาได้เกือบ 100% ชาวบ้านสามารถเก็บพืชผัก แมลง มาบริโภคได้ เพียงบอกกล่าวฝัปปูตาเท่านั้น การตัดไม้สามารถทำได้ แต่จะต้องได้รับความยินยอมจากชะง้าเสียก่อน ชาวบ้านสามารถหาอาหารจากธรรมชาติได้ทุกฤดูกาล ในยุคแรก ชาวบ้านนาทุ่งอาศัยอาหารจากธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ (80%) อาหารจากการเพาะเลี้ยง 15% และอาหารซื้อจากภายนอกชุมชน 5%

แผนภูมิที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างระบบสังคม วัฒนธรรม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับความมั่นคงทางอาหารบ้านนาทุ่ง ยุคที่ 1

จากแผนภูมิที่ 1 อาจกล่าวได้ว่า ความมั่นคงทางอาหารของบ้านนาทุ่งในปีก่อนปี พ.ศ.2480 ล้วนเกิดจากความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีผลมาจากระบบสังคมและระบบวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง ในส่วนของระบบสังคม ได้แก่เรื่องของผู้นำและระบบเครือญาติส่วนระบบวัฒนธรรมของบ้านนาทุ่ง ซึ่งเกี่ยวข้องกับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ อันได้แก่ความเชื่อในผีปอบ โดยผู้นำชุมชนของบ้านนาทุ่ง ได้ทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นตัวกลางสื่อสารระหว่างชุมชน และอำนาจของผีปอบ ดังนั้น การกำหนดระเบียบกฎเกณฑ์ เพื่อดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของบ้านนาทุ่ง ที่ดำเนินการภายใต้ผู้นำจิตวิญญาณ และความเชื่อผีปอบ จึงเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้น ที่บ้านนาทุ่ง ยังมีแบบแผนการบริโภคอาหารตามฤดูกาล ลักษณะดังกล่าว ทำให้มีความสอดคล้องกับระบบนิเวศของธรรมชาติ เอื้อต่อการเจริญพันธุ์ หรือการขยายพันธุ์ของพืชและสัตว์ จึงอาจกล่าวได้ว่า ทั้งระบบสังคมและระบบวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง ได้เอื้อต่อความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และปัจจัยเหล่านี้ได้ส่งผลถึงความมั่นคงทางอาหารของบ้านนาทุ่ง

บ้านนาทุ่งในยุคที่ 2 บ้านนาทุ่งในยุคทันสมัย มีการพัฒนาด้านกายภาพ เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา อาคารบ้านเรือน ฯลฯ ผู้ที่มีบทบาทในการกำหนดกฎกติกาและระเบียบต่างๆ ของชุมชนได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาส และขะจ้ำ แม้คนในชุมชนจะเปลี่ยนไป แต่ความเชื่อมั่นศรัทธาต่อผีปอบยังมั่นคงเหมือนเดิม ยุคนี้ มีการเน้นการผลิตเพื่อการค้ามากขึ้น เพื่อต้องการรายได้ พิธีกรรมเกี่ยวกับผีปอบในยุคนี้ก็เปลี่ยนไป ผู้มาไหว้ผีปอบสามารถถวายเงินแทนการไหว้ด้วย ไก่และ เหล้า ปัจจุบันคนมาขอให้ผีปอบช่วยให้มีงานทำ สอบได้งานดีๆ มากกว่าขอให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาส และขะจ้ำ จะทำงานร่วมกันแบบผสานพลังเพื่อกำหนดกฎกติกาและระเบียบปฏิบัติในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติของบ้านนาทุ่ง แม้ชุมชนจะเปลี่ยนมาสู่ความทันสมัย แต่ชาวบ้านนาทุ่งก็ได้พึ่งพาอาหารจากธรรมชาติมาโดยตลอด ชาวบ้านสามารถประหยัดเงินค่าอาหารได้ประมาณครึ่งหนึ่งของเงินที่จะต้องจ่าย นอกจากนั้นยังมีการปลูกพืชทดแทนการใช้สอย และการกำหนดพื้นที่ป่าดอนปู่ตา ป่าชุมชน เป็นเขตอภัยทาน แบบแผนวัฒนธรรมการกินที่สอดคล้องกับฤดูกาล ทำให้สามารถหาอาหารที่มีอยู่ตามธรรมชาติได้โดยไม่ขาดแคลน

แผนภูมิที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างระบบสังคม วัฒนธรรม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับความมั่นคงทางอาหารบ้านนาทุ่ง ยุคที่ 2

จากแผนภูมิที่ 2 จะเห็นได้ว่า ความมั่นคงทางอาหาร ในช่วงปี พ.ศ.2480 ถึง พ.ศ.2567 ยังมีความอุดมสมบูรณ์ มีปัจจัยที่สำคัญ คือระบบสังคมและระบบวัฒนธรรมที่ยังคงเข้มแข็งสืบสานอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด โดยเฉพาะผู้นำบ้านนาทุ่งในยุคทันสมัย จะเป็นกลุ่มผู้นำ ที่ประกอบด้วย ผู้นำที่เป็นทางการ (ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน) ผู้นำทางจิตวิญญาณ (ชะง้า) และผู้นำทางศาสนา (เจ้าอาวาส) ส่วนระบบวัฒนธรรมของบ้านนาทุ่งนั้น ได้มีการเปลี่ยนแปลงไป จากเดิมที่เชื่อในผีปอบตา ได้เปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมในเรื่องการใช้กฎหมายทำให้มีพลังมากขึ้นในการกำกับพฤติกรรม ความคิด ความเชื่อของชาวบ้านนาทุ่ง ให้อยู่ในกฎเกณฑ์และยอมรับในกติกาของชุมชน นอกจากนี้ การมีแบบแผนการบริโภคอาหารตามฤดูกาล ยังช่วยให้เกิดความยั่งยืนของพืชพันธุ์และพันธุ์สัตว์ในเขตป่า อย่างไรก็ดีตาม ในยุคทันสมัย ได้มีการพึ่งพาอาหารบางส่วนจากภายนอกมากขึ้น

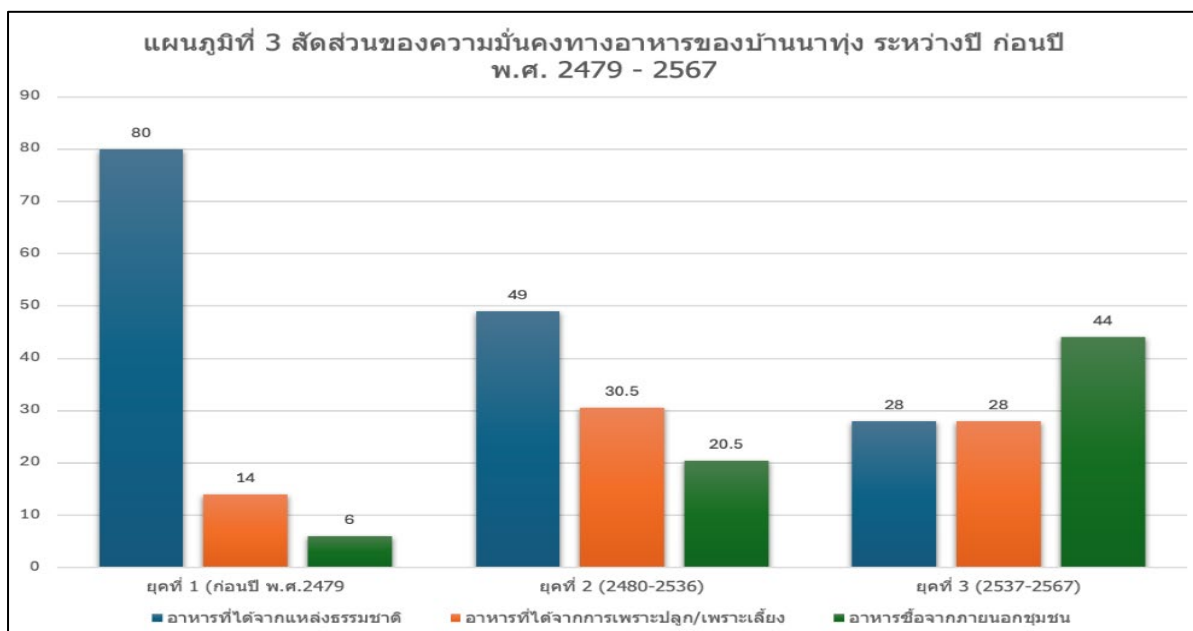
สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ความเชื่อเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นกับความมั่นคงทางอาหาร กรณีศึกษา ความเชื่อเรื่องผีปอบตากับความมั่นคงทางอาหารของชุมชนบ้านนาทุ่ง ตำบลกุดประทาย อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการรักษาความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติของบ้านนาทุ่ง ได้แก่ ความเชื่อในผีปอบตา ซึ่งภายใต้ความเชื่อนี้ มีส่วนสำคัญที่ทำให้การกำหนดกฎระเบียบในการดูแล รวมถึงการใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นไปอย่างเหมาะสมและยั่งยืน นอกจากนี้ ผู้นำ หรือ ชะง้า และระบบเครือญาติ ก็ช่วยให้คนในชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแล รักษา ปันฟู ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการแบ่งปันการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างทั่วถึง และเป็นธรรม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Rim-Rukeh, A. Et al. (2013) ได้กล่าวไว้ในวิจัยเรื่อง “Traditional beliefs and conservation of natural resources: Evidences from selected communities in Delta State, Nigeria” ว่า บทบาทของระบบความเชื่อดั้งเดิมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนที่เลือกไว้ในรัฐเดลตา ประเทศไนจีเรีย ระหว่างเดือนเมษายน 2554 ถึงเดือนมีนาคม 2555 พบว่า การจัดการทรัพยากรธรรมชาติแบบดั้งเดิมในชุมชนที่เลือกไว้นี้เป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์มากในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สอดคล้องกับการศึกษาของ Diawuo, F., and Issifu, A.K. (2015) ที่ได้กล่าวไว้ในวิจัยเรื่อง “Exploring the African Traditional Belief Systems in Natural Resource Conservation and Management in Ghana” ว่า ข้อห้ามและสัญลักษณ์ประจำเผ่าในฐานะระบบความเชื่อได้ถูกนำมาใช้ประสบความสำเร็จในการส่งเสริมการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนชานคานาและตองโก-เต็งซูกทางตอนเหนือของกานา ในกรณีของประเทศไทย ได้มีการศึกษาของ นิทัศน์ บ้องพันธ์ (2548) ได้ศึกษาเรื่อง ลัวะถือ

“กำ” กรณีศึกษา บ้านป่ากำ หมู่ที่ 5 ตำบลดงพญา อำเภอบ่อเหล็ก จังหวัดน่าน” พบว่า การนับถือผีของชาวลัวะ ถือว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้เป็นเครื่องมือช่วยให้ชุมชนชาวลัวะสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นปกติสุขสามารถรักษาทรัพยากรป่าไม้ได้ การนับถือผี ผ่านการถือ “กำ” ของชาวลัวะ จึงถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง คนกับคน คนกับสิ่งแวดล้อม ให้อยู่ด้วยกันได้อย่างสมดุล เช่นเดียวกับ สุกัญญา ราหมาด (2551) ได้ศึกษาเรื่อง “ความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อศรีนครเตาของชุมชนเมืองเตา ตำบลเมืองเตาอำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม” ซึ่งเป็นความเชื่อในผีบรรพบุรุษของคนเมืองเตา และเชื่อว่า เจ้าพ่อศรีนครเตา ช่วยให้คนในชุมชนมีความสมัครสมานสามัคคี และช่วยควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชนให้อยู่ในกฎเกณฑ์และระเบียบวินัย

สำหรับความสำเร็จ ในการดูแลความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะป่าของบ้านนาทุ่งที่นอกเหนือจากอิทธิพลของความเชื่อในผีปู่ตาแล้ว บทบาทของผู้นำชุมชน ก็มีส่วนต่อความสำเร็จในเรื่องนี้เช่นเดียวกัน ในอดีตบ้านนาทุ่งมีผู้นำเดี่ยว คือ ผู้นำทางจิตวิญญาณ ที่สามารถเป็นตัวกลางสื่อสารกับผีปู่ตาได้ และในขณะเดียวกัน ผู้นำทางจิตวิญญาณ ก็ทำหน้าที่เป็นผู้นำชุมชนด้วย จึงถือว่า ในอดีตนั้น บ้านนาทุ่งมีการปกครองโดยผู้นำเดี่ยว อย่างไรก็ตาม ในช่วงที่บ้านนาทุ่งมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย จากปี พ.ศ.2480 จนถึงปัจจุบัน โครงสร้างการบริหารชุมชน ได้เปลี่ยนแปลงจากผู้นำเดี่ยวมาเป็นผู้นำกลุ่ม ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำที่เป็นทางการอันได้แก่กำนันและผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำทางจิตวิญญาณ ได้แก่ ขะจำ และผู้นำทางศาสนา ได้แก่ เจ้าอาวาส การทำงานร่วมกันของกลุ่มผู้นำนี้ ได้ช่วยเสริมให้การดูแลหรือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ได้มีการใช้มาตรการทางกฎหมาย และเรื่องของหลักศีลธรรม เข้ามาเสริมความเชื่อศรัทธาในผีปู่ตา ดังนั้น กฎระเบียบต่างๆ ที่ใช้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของบ้านนาทุ่ง จึงยังคงเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง และสามารถรักษา ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ได้ สำหรับในประเด็นนี้ ได้มีการศึกษาของ เอกรินทร์ พึ่งประชาและคณะ ได้ศึกษาเรื่อง “ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการระบบและความมั่นคงอาหารของชุมชน: กรณีศึกษา อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย” ได้กล่าวถึงข้อจำกัดของการทำโครงการความมั่นคงทางอาหาร อันเกิดจากการทำงานของหน่วยงานต่างๆ ที่ยังดำเนินการได้ไม่ทั่วถึง ทำให้กฎระเบียบที่จะใช้ในโครงการความมั่นคงทางอาหาร ไม่บรรลุผลตามเป้าหมาย สำหรับผลประโยชน์ที่ชาวบ้านนาทุ่งได้รับจากธรรมชาติ จากอดีตถึงปัจจุบัน ชาวบ้านนาทุ่งยังสามารถพึ่งตนเองได้ในเรื่องอาหาร โดยเฉพาะอาหารที่ได้จากธรรมชาติ แม้ในปัจจุบัน พื้นที่ป่าซึ่งเป็นที่ดินของชาวบ้านเองจะถูกแปลงไปเป็นพื้นที่ในการปลูกพืชเชิงพาณิชย์ มีจำนวนลดลง แต่ชาวบ้านนาทุ่งก็ยังได้ปรับปรุงรูปแบบวิธีการการเพาะเลี้ยงทั้งพืชและสัตว์ ที่จะนำมาใช้เป็นอาหารในครัวเรือนได้อย่างเพียงพอ ในปัจจุบันนี้สัดส่วนของอาหารของชาวบ้านนาทุ่งที่ได้จากธรรมชาติ และจากการเพาะเลี้ยง ยังมีสัดส่วนที่มากกว่าอาหารที่ซื้อจากภายนอกชุมชน (สัดส่วนอาหารที่ได้จากธรรมชาติและเพาะเลี้ยงประมาณร้อยละ 56 และอาหารที่ซื้อจากภายนอกชุมชนประมาณร้อยละ 44) สิ่งเหล่านี้บ่งบอกถึงความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ในเรื่องอาหาร และสะท้อนไปถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงความมั่นคงทางอาหารของชุมชนด้วย รูปแบบของความมั่นคงทางอาหาร ที่มีการพึ่งพาธรรมชาติบางส่วน และเพาะเลี้ยงบางส่วน ตามแผนภูมิที่ 3 สัดส่วนของความมั่นคงทางอาหารของบ้านนาทุ่ง ระหว่างปี ก่อน พ.ศ.2497-2567

มีงานวิจัยหลายชิ้นที่ได้แสดงถึงแบบแผนของการพึ่งพาจากธรรมชาติ เช่นการศึกษาของ อุทิศ ทาหอม และ สราวุธ ธุระตา (2016) เรื่อง “การประยุกต์ ใช้อองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนริมลำน้ำชี ของชุมชนบ้านมะระด้าบหนองเต็ง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์” ซึ่งแสดงให้เห็นความสามารถในการพึ่งพาอาหารจากธรรมชาติ โดยพบว่า คนในชุมชนจำนวน 50 ครอบครัว สามารถหาอาหารจากธรรมชาติมาใช้ในการบริโภคในครัวเรือนได้ถึงร้อยละ 60-70 และนำไปจำหน่ายประมาณร้อยละ 30-40 (รายได้จากการขายอาหารที่ได้จากธรรมชาติปีละ 42,000 บาท ซึ่งแสดงว่า มูลค่าอาหารจากธรรมชาติคิดเป็น 105,000 บาท ต่อครัวเรือน) และหากนำมูลค่าอาหารของครัวเรือนบ้านนาทุ่งมาเทียบเคียงกัน (เนื่องด้วยบริบทของชุมชนอาจไม่แตกต่างกันมากนัก) ก็จะเห็นว่า ครัวเรือนบ้านนาทุ่งสามารถประหยัดรายจ่ายค่าอาหารได้ปีละประมาณ 56,000 บาทต่อครัวเรือน

ข้อเสนอแนะที่ได้รับจากการวิจัย

1) ชุมชนต่างๆ โดยเฉพาะในบริบทของสังคมไทย ส่วนใหญ่จะมีเรื่องของความเชื่อมั่นศรัทธาเกี่ยวกับ เทพเจ้า เทพอารักษ์ ผีปู้ตา และผีบรรพบุรุษ ประจำท้องถิ่นอยู่ หลายพื้นที่ สิ่งเหนือธรรมชาติเหล่านี้ มีอิทธิพลต่อความเชื่อ ความคิด และพฤติกรรมของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก ดังนั้น หากชุมชนที่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติตั้งอยู่ในพื้นที่ ควรจะให้ความสำคัญและนำมาพิจารณาว่า จะเชื่อมโยงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่กับกิจกรรมของคนในชุมชนได้อย่างไร สำหรับแบบแผนของความสัมพันธ์ระหว่างผีปู้ตากับคนในชุมชนนั้น ได้รับการสนับสนุนจากผู้นำจิตวิญญาณในยุคแรกๆ และได้รับการสนับสนุนจากคณะผู้นำของชุมชนในยุคปัจจุบัน โดยการเชื่อมโยงกิจกรรมที่สำคัญๆ ในชุมชนเข้ากับกิจกรรมของผีปู้ตา ทำให้การรับรู้ ความเชื่อมั่น ศรัทธาของคนในชุมชน ยังคงได้รับการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดของคณะผู้นำในชุมชน และการเชื่อมโยงให้กิจกรรมเกี่ยวกับผีปู้ตากับกิจกรรมสำคัญๆ ที่จะจัดขึ้นในชุมชนถือเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญที่จะทำให้บทบาทของผีปู้ตายังจะมีอิทธิพลต่อความเชื่อมั่นศรัทธาของคนในชุมชนได้อย่างต่อเนื่องสืบไป

2) การที่คนในชุมชนบ้านนาทุ่งมีวัฒนธรรมการบริโภคอาหารตามฤดูกาล ก็ถือเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง ที่จะช่วยให้เกิดความสมดุลและความยั่งยืนแก่ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะส่งผลต่อเนื่องไปยังความมั่นคงทางอาหารของชุมชน ดังนั้น การส่งเสริม หรือสร้างองค์ความรู้และทัศนคติที่ดีและถูกต้องให้กับสมาชิกรุ่นหลังในชุมชนบ้านนาทุ่ง ให้เห็นคุณค่า และความสำคัญเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุดนี้ ก็จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืนได้ในระยะยาว

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ชุมชนต่างๆ โดยเฉพาะในบริบทของสังคมไทย เชื่อมันศรัทธาเกี่ยวกับ เทพเจ้า เทพอารักษ์ ผีปอบา ว่ามีอิทธิพลต่อความเชื่อ ความคิด และพฤติกรรมของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก หากชุมชนที่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตั้งอยู่ในพื้นที่ ควรจะได้นำมาพิจารณาว่า จะเชื่อมโยงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่กับกิจกรรมของคนในชุมชนได้อย่างไร
- 2) การที่มีวัฒนธรรมการบริโภคอาหารตามฤดูกาล ช่วยสร้างความสมดุลให้แก่ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และความมั่นคงทางอาหารของชุมชน การสร้างองค์ความรู้และทัศนคติที่ดีและถูกต้องให้กับสมาชิกชุมชน จะช่วยให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยั่งยืนได้ในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

- กัญญา ราชมาด. (2550). ความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อศรีนครเตาของชุมชนเมืองเตา ตำบลเมืองเตา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม (สารนิพนธ์ประกาศนียบัตรบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- เกศสุดา สิทธิสันติกุล, ขนิษฐา เสถียรพีระกุล, และบุญจรัตน์ โจลานันท์. (2561) แนวทางพัฒนาความมั่นคงทางอาหารในชุมชนเกษตรอินทรีย์ ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. วารสารวิจัยและส่งเสริมวิชาการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 35(3), 64-73.
- นิทัศน์ ป้องขันธ์. (2548). ลัทธิ "ก่า" กรณีศึกษา บ้านปากำ หมู่ที่ 5 ตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน. (สารนิพนธ์ประกาศนียบัตรบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- พระวิศิษฐ์ สุมโน (แทบทาม). (2556) การศึกษาคุณค่าความเชื่อในพิธีกรรมการบูชาปู่ตา ของชาวบ้านหนองแวงโสภะ และชาวบ้านหนองแวงโคตร ตำบลหนองแวงโสภะ อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น. (วิทยานิพนธ์). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ภัทรลดา ทองแก้ว และสุวัฒนา เลี่ยมประวัต. (2563). บทบาทของความเชื่อเรื่องผีต่อสังคมอีสาน : กรณีศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี. วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต. 15(2), 221-235.
- สมประสงค์ พันธะประยูร. (2557). การถ่ายทอด ความคิด ความเชื่อ ของชาวปกาสัยผ่านพิธีกรรมกรณีศึกษา บ้านทิโพธิ์ หมู่ที่ 4 ตำบลแม่จัน อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก. (การค้นคว้าอิสระ ประกาศนียบัตรบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- อรุณรัตน์ พึ่งประชา และคณะ. (2555). รายงานการวิจัยโครงการภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการระบบและ ความมั่นคงอาหารของชุมชน: กรณีศึกษาอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- อุทิศ ทาหอม และ สำราญ ฐะธา. (2528) การประยุกต์ ใช้องค์ความรู้ทางวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนริมลำน้ำชี ของชุมชนบ้านมะระตำบลหนองเต็ง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์. วารสารพัฒนาสังคมและยุทธศาสตร์บริหาร. 18(2), 31-55.
- Diawuo, F., & Issifu, A. K. (2015). Exploring the African Traditional Belief Systems in Natural Resource Conservation and Management in Ghana. *The Journal of Pan African Studies*, 8(9), 115-131.
- FAO. World Food Security: A Reappraisal of the Concepts and Approaches. Director -General's Report, Rome, 1983
- Food and Agricultural Organization (FAO). "Food Security" in Policy Brief Issue 2. January 2006: 1
- Food and Agricultural Organization (FAO). "The State of Food and Agriculture" in publications is available online at: www.fao.org/icatalog/inter-e.htm 1. September 2008
- Osei, B. K., & Asantewa, J. (2025). Traditional leadership, indigenous knowledge and environmental conservation in Ghana: A content analysis. *Open Journal of Social Sciences*, 13, 136-156.

Rim-Rukeh, A., Irerhievwie, G. and Agbozu, I.E. (2013) Traditional Beliefs and Conservation of Natural Resources: Evidences from Selected Communities in Delta State, Nigeria. *International Journal of Biodiversity and Conservation*, 5, 426-432

Slow Food Youth Network & World Food Forum (FAO). (2025). Biodiversity and healthy diets: Challenges and opportunities for youth engagement.

Data Availability Statement: The raw data supporting the conclusions of this article will be made available by the authors, without undue reservation.

Conflicts of Interest: The authors declare that the research was conducted in the absence of any commercial or financial relationships that could be construed as a potential conflict of interest.

Publisher's Note: All claims expressed in this article are solely those of the authors and do not necessarily represent those of their affiliated organizations, or those of the publisher, the editors and the reviewers. Any product that may be evaluated in this article, or claim that may be made by its manufacturer, is not guaranteed or endorsed by the publisher.

Copyright: © 2026 by the authors. This is a fully open-access article distributed under the terms of the Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0).